

необходимость поиска путей внедрения в практику методических приемов исследования и предупреждения их влияния на взаимоотношения в педагогическом общении.

Статтю подано до друку 28.03.2005.

©2005 р.

Н.Є. Герасімова (м. Черкаси)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ВНУТРІШНЬООСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Одним із важливих елементів підготовки майбутніх спеціалістів є попередження негативних явищ у студентських колективах, зокрема, своєчасне вирішення їх внутрішньоособистісних конфліктів у період адаптації до умов вищих навчальних закладів (ВНЗ).

Різні аспекти проблеми внутрішньоособистісних конфліктів, їхніх джерел, шляхів подолання були предметом вивчення як у вітчизняних, так і у зарубіжних вчених (Ю.О. Александровський, В.Є. Василюк, Є.О. Донченко й Т.М. Титаренко, О.І. Захаров, К.С. Калмикова, О.М. Леонтьєв, Г.В. Ложкін, О.Р. Лурія, В. М. М'ясищев, М.І. Пірен, Н.І. Пов'якель, В.В. Столін, Є.В. Фанталова, В. Франкл, З. Фрейд, К. Хорні, А.І. Шипілов та ін.). Водночас ряд теоретичних і прикладних аспектів цієї проблеми залишаються поки що недостатньо з'ясованими.

На наш погляд, в основі попередження внутрішньоособистісних конфліктів, повинен бути принцип розвитку студента як особистості, як майбутнього фахівця, своєчасного розв'язання протиріч різного рівня, які виникають у процесі його діяльності. Для цього, як зазначає О.Г. Солодухова, необхідно створити: "...систему умов. Тоді і з'явиться одна з реальних можливостей для психологічно-гармонійного (само) виховання людини як суб'єкта (індивідуального й групового), тобто творця свого життєвого шляху на вищому рівні активності, цілісності тощо" [5; 102].

Мета дослідження нашого дослідження полягає у з'ясуванні сутності внутрішньоособистісних конфліктів у майбутніх спеціалістів у процесі їх адаптації до умов ВНЗ та в розгляді деяких аспектів попередження цих конфліктів.

Одним із параметрів, який відбиває рівень розвитку особистості студента, є ступінь задоволеності навчанням. Звертає на себе увагу загалом низький рівень задоволеності майбутніх спеціалістів. Результати дослідження, які проведені на базі Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького представлені на рис. 1.

Така тенденція відображає високе психічне напруження студентів, а це своєю чергою збільшує кількість внутрішньоособистісних конфліктів. Установлено, що тільки 42% студентів переважно задоволені навчанням.

Створені системи умов, які б забезпечували повний розвиток особистості студента та відповідали цілям, мотивам, потребам, мають охопити всі сфери життєдіяльності майбутнього фахівця [4]. Така система мусить, з одного боку, створювати в особистості мотив до саморозвитку, озброювати студента необхідними знаннями, навичками й уміннями долаття особистісних труднощів, що виникають в процесі розвитку, а з іншого боку — створювати відповідні передумови в навчальній та інших сферах.

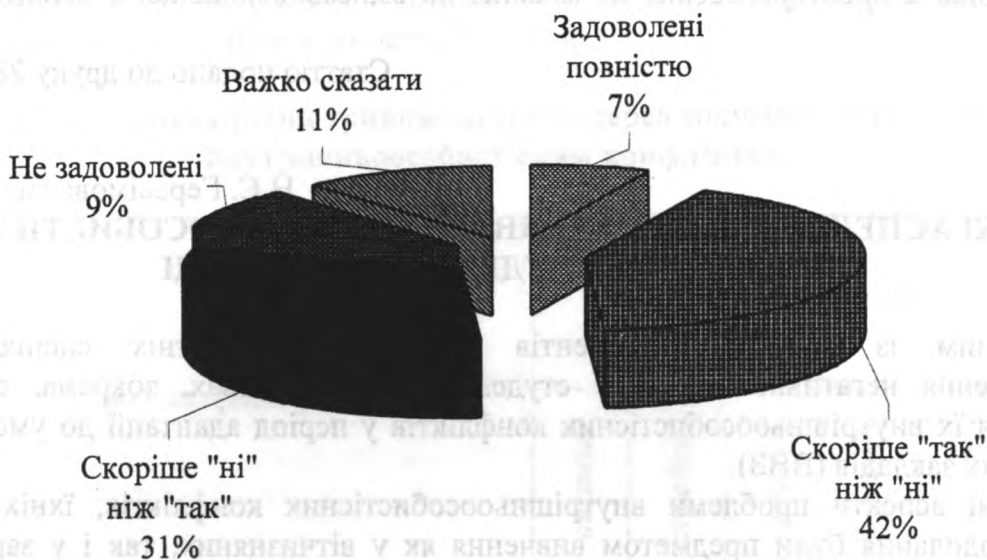

Рис. 1. Розподіл студентів за рівнем задоволеності навчанням у ВНЗ

Цікавим є факт залежності між рівнем задоволеності навчанням у ВНЗ та успішністю. Основною сферою реалізації соціальних установок студентів виступає навчання. Чим вища успішність, тим вищий рівень задоволеності життям у ВНЗ. Встановлено, що 31% студентів відзначили незадоволеність процесом підготовки та навчання у ВНЗ. Тому, на нашу думку, попередженню внутрішньоособистісних конфліктів сприяло б також впровадження психологічного супроводу навчально-виховного процесу, основними напрямками якого насамперед мусить стати психологічне забезпечення студентів, оптимізація умов навчального процесу, організація заходів із психогієни. Психологічний супровід починається з моменту психологічного відбору й триває аж до випуску студентів із стін ВНЗ. Він може здійснюватися у двох формах. По-перше, у формі періодичних діагностичних зрізів, на основі яких можна простежити динаміку розвитку особистості в ході навчання у ВНЗ. Це — пасивний супровід. По-друге, у формі безпосереднього втручання психолога в процес розвитку особистості з використанням психологічних методів управління. Це — активна форма психологічного супроводу.

Як показує практика, прояви внутрішньоособистісного конфлікту — не таке вже рідкісне явище серед студентів. За нашими спостереженнями, близько 35% студентів під час навчання переживають цей стан. Допомогу у вирішенні подібних конфліктів реально може надати професійний психолог, проводячи з особистістю індивідуальну корекційну роботу. Крім того, у багатьох із студентів існують комплекси. Деякі з них мають проблеми в спілкуванні, взаємодії з іншими людьми, завищену або занижену самооцінку.

Допомогу у розв'язанні цих проблем могла надавати б організація добровільних груп, де під керівництвом психолога у поза навчальний час проводилася групова психокорекційна робота. Особливо сприятливі умови для цієї мети створюються в групах активного соціально-психологічного навчання, методика якого розроблена академіком АПН України Т.С. Яценко [6].

Такі групові заняття послаблюють тенденції авторитарності, дискредитації особистості іншої людини, знижують рівень нейротизму, тривожності. Таким чином, активний психологічний супровід бачиться в організації психологом у рамках ВНЗ індивідуальної, психокорекційної роботи, а також психологічного консультування та просвіти. Психокорекційна робота психолога виступає важливою формою психологічного супроводу студентів. Спираючись на результати наших спостережень, найоптимальніша періодичність психологічної роботи зі студентами, які переживають стан внутрішньоособистісного конфлікту — 80-100 годин групової психокорекції у вигляді АСПН. Як уже зазначалось, цей метод відкриває можливість здійснення глибинної психокорекції особистісних характеристик суб'єкта, що сприяло оптимізації стосунків з оточуючими. Провідними принципами організації навчання були: "тут і тепер", атмосфера щирості, добровільної участі студентів, взаємної довіри та прийняття один одного, спонтанності й невимушеності поведінки. Крім того, однією з умов ефективності психокорекційної діяльності виступає принцип системного підходу до особистості, при якому охоплюються різні підсистеми, сфери особистості, а також розглядається особистість у її розвитку та різноманітні зв'язки індивіда з навколишнім середовищем. Саме ці оптимальні умови організації спілкування сприяють виявленню дезадаптаційних тенденцій у студентської молоді. Перевагою АСПН над іншими формами тренінгу є групова динаміка, яка сприяє глибинному проникненню в психологічні передумови особистісних деструкцій.

У теоретичних розробках [3] представлені форми прояву внутрішніх конфліктів у студентів та засоби їх розв'язання. Зведені результати цих досліджень відображені в таблицях 1 та 2.

Таблиця 1

Форми прояву внутрішньоособистісних конфліктів

Форми прояву	Симптоми
Неврастенія	Нестерпність до сильних подразників, пригнічений настрій, зниження працездатності, поганий сон, головний біль.
Ейфорія	Показні веселощі, вираження радості, неадекватне ситуації, тобто "сміх крізь сльози."
Регресія	Звернення до примітивних форм поведінки, втеча від відповідальності.
Проекція	Приписування негативних якостей іншому, часто необґрунтована критика інших.
Номадизм	Часта зміна місця проживання, місця роботи, сімейного стану.
Раціоналізм	Виправдання своїх учинків, дій.

У ході цих форм використовуються такі методи й прийоми як поради, пояснення, аналіз критичних ситуацій, рекомендацій щодо вибору психологічної літератури тощо. Зважаючи на те, що однією зі сфер, де виникають особистісно значущі протиріччя й конфлікти в студентів, є сімейна сфера: необхідно звернути увагу на психологічні консультації та просвіту з проблем сім'ї, шлюбу.

Особлива роль у попередженні внутрішньоособистісних конфліктів студентів належить кураторам академічних груп. Тому вони мають оволодіти найпростішими психологічними прийомами виявлення, аналізу й допомоги студентам у подоланні виниклих у них у процесі життєдіяльності критичних ситуацій. Як показує практика,

внаслідок особистісної значущості протиріччя, яке лежить в основі конфлікту, в індивіда виникають зміни настрою, поведінки [2].

Таблиця 2

Засоби розв'язання внутрішньоособистісних конфліктів

Засіб розв'язання	Зміст дії
Компроміс	Зробити вибір на користь якогось варіанта і приступити до його реалізації.
Відхід	Усунення себе від розв'язання проблеми.
Переорієнтація	Зміна домагань щодо об'єкта, який викликав внутрішню проблему.
Сублимація	Переведення психічної енергії в інші сфери діяльності: творчість, спорт, музика і т. п.
Ідеалізація	Замріяність, фантазії, втеча від дійсності.
Витіснення	Придушення почуттів, спрямувань, бажань.
Корекція	Зміна Я-концепції у напрямі досягнення адекватного уявлення про себе.

При уважному ставленні до студента куратори, використовуючи передусім такі методи, як спостереження, бесіда, повинні виявляти конфліктний стан особистості. Надання допомоги особистості у вирішенні конфлікту, подолання критичної ситуації у підлеглих може виражатися в таких формах, як емоційна підтримка, порада, рекомендація, уважне вислуховування розповіді індивіда про його проблеми тощо. Крім того, необхідний налагоджений взаємозв'язок, обмін інформацією кураторів і викладачів психології, навчання майбутніх фахівців.

Викладачі ВНЗ також виступають однією з ланок системи попередження виникнення внутрішньоособистісних конфліктів у студентів. Їхня діяльність у цьому напрямку може розглядатися в декількох аспектах:

По-перше, з кута зору змісту і методики занять, які найповнішою мірою мусять задовольняти потреби тих, що навчаються, для їх розвитку й саморозвитку.

По-друге, із погляду забезпечення тактовного, шанобливого ставлення до особистості студентів.

По-третє, із позиції індивідуальної допомоги майбутнім фахівцям у вирішенні протиріч і конфліктів, які виникають.

Отже, ключовим елементом психологічного впливу виступає оптимізація навчального процесу в ВНЗ. Навчальна сфера діяльності студентів одна з найважливіших, але міра задоволення майбутніх фахівців її функціонуванням, як ми вже відзначали, досить низька. Тому в попередженні конфліктів певна роль належить органам планування навчального процесу. При цьому слід забезпечувати найбільш оптимальне поєднання предметів і форм занять, передбачати менше відсторонення студентів від навчального процесу, впроваджувати інтенсивні, прогресивні форми навчання, методично та організаційно забезпечувати навчальний процес та інші сфери.

Література

1. *Анупов А.Я., Шипилов А.И.* Конфликтология: Учебник для вузов. — М.: ЮНИТИ, 2000. — 551 с.

2. *Балл Г.А.* Понятие адаптации и его значение для психологии личности // Вопросы психологии. — 1989. — № 1. — С. 92—100.
3. *Ложкин Г.В., Пovyкель Н.И.* Практическая психология конфликта. — К., 2000. — 255 с.
4. *Максименко С.Д., Пелех О.М.* Фахівця потрібно моделювати (наукові основи готовності випускника педвузу до педагогічної діяльності) // Рідна школа. — 1994. — № 3/4. — С. 68—72.
5. *Солодухова О.Г.* Становлення особистості вчителя у процесі професійної адаптації: Наук. монографія — Донецьк : Либідь, 1996. — 175 с.
6. *Яценко Т.С.* Психологічні основи групової психокорекції. К., 1996. — 263 с.

В статье представлены результаты теоретического и эмпирического исследования проблемы внутриличностных конфликтов молодых специалистов в процессе их адаптации к условиям ВУЗа. Авторы рассматривают некоторые аспекты предупреждения этой разновидности конфликтов.

Статтю подано до друку 28.03.2005.

©2005 р.

В.М. Тітяєв (м. Севастополь)

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕТОДИ ГУМАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ КУРСАНТАМИ ВВНЗ

Становлення незалежної української держави характеризується докорінними змінами як у світогляді людей, так і в структурі соціуму, які проявляються у приділенні особливої уваги з боку держави і суспільства такому соціально-психологічному феномену, як *особистість*, у перенесенні акценту в навчальному процесі з передачі знань, навичок та вмінь професійної діяльності на формування *особистості* професіонала, здатного самостійно здобувати і переробляти необхідну інформацію, творче підходити до своєї діяльності, ефективно розвивати як фахові навички і вміння, так і особистісні якості. Проте, реорганізація національної освіти у даному напрямку зустрічається з певними труднощами, які почали формуватися ще за радянських часів.

Наприкінці 80-х років ХХ століття у вітчизняній освітній системі стали все більш яскраво проявлятися певні її вади, зокрема, такі, як інертність, консерватизм, переважна спрямованість на запам'ятовування та відтворення знань. Всі вказані недоліки повною мірою стосувалися і вищої військової освіти. В цей же час почали інтенсивно розроблятися і впроваджуватися до навчального процесу альтернативні педагогічні системи та технології. Серед них можна виділити такі, як *програмоване навчання, проблемне навчання, теорія поетапного формування розумових дій, розвиваюче навчання, педагогіка співробітництва* та інші [8].

Але розпад СРСР у 1991 р. та породжені ним кризові явища на пострадянському просторі у цілому і в Україні зокрема призупинили роботу в даному напрямку. Тільки на рубежі ХХ-ХХІ століть, після досягнення відносної соціально-економічної та політичної стабільності держава знов повернулася до розв'язання проблем системи вищої та вищої військової освіти. Основні з цих проблем, а також цілі, завдання і шляхи реформування цієї системи викладені в Державній